



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

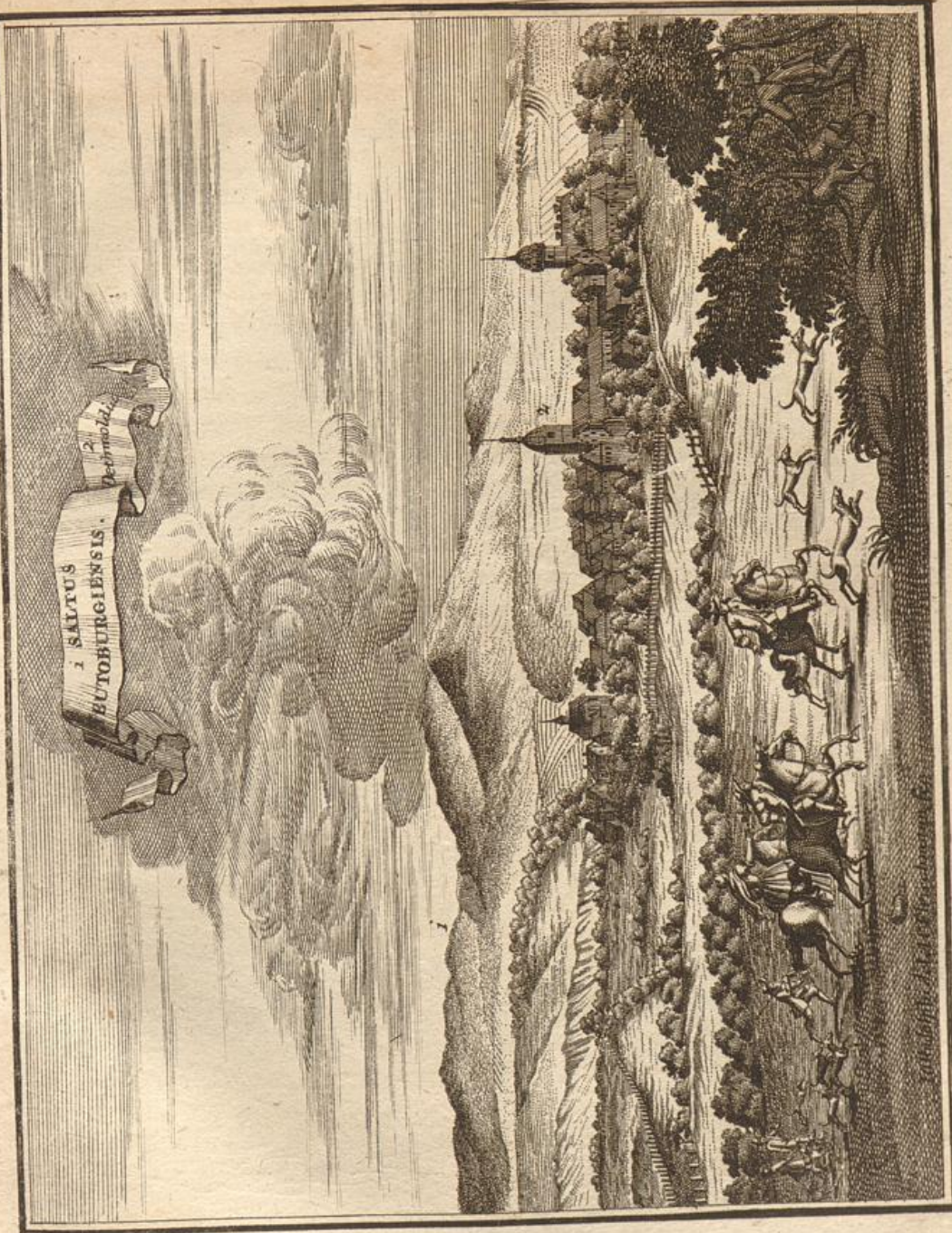
Monumenta Paderbornensia

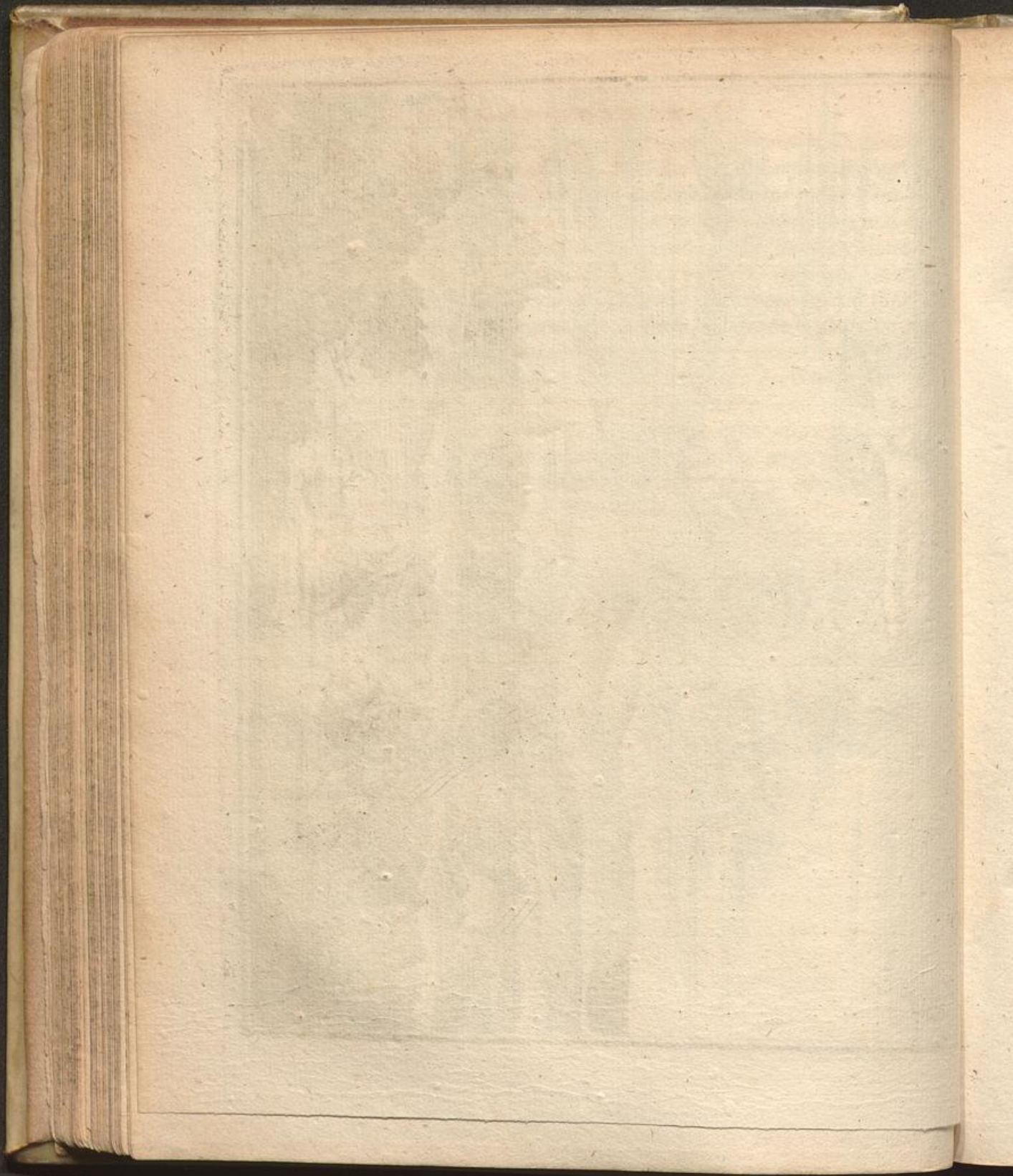
Ferdinand <II., Paderborn, Bischof>

Francofurti ; Lipsiæ ; Norjbergæ, 1713

Saltus Teutoburgiensis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29975





SALTUS
TEUTOBURGIENSIS.
MEMORIÆ. SACRUM

TEUTOBURGENSIS. SALTUS. LOCA. VASTA. PERAGRANS
PAULISPER. COEPTUM. SISTE. VIATOR. ITER
HIC. RAPTAS. AQUILAS. CLADIS. MONUMENTA. LATINÆ
INVENIES. VARI. RELIQUIASQUE. DUCIS
EGIT. ET. HIC. CELEBREM. THIETMALLO. TESTE. TRIUMPHUM
SAXONICAM. CAROLUS. DEPOPULATUS. HUMUM
UT. MERITO. DUBITES. ROMANA. CÆDE. CRUENTO
ARMINIO. MAJOR. NUM. SIT. HABENDUS. HONOS
SAXONIS. AN. CAROLO. VICTORI. SÆPIUS. HOSTEM
FREGIT. HIC. INDOMITUM. CONTUDIT. ILLE. SEMEL

FERDINANDUS. DEI. ET. APO-
STOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCOPUS
PADERBORNENSIS. COADJUTOR. MO-
NASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. COMES
PYRMONTANUS. ET. LIBER. BARO. DE
FURSTENBERG

SALTUM. LATINIS. TEUTOBURGIENSEM. OSNEG-
GUM. FRANCIS. APPELLATUM. QUINCTILII. VA-
RI. LEGIONUMQUE. TRIUM. TUMULO. ET. CARO-
LI. M. VICTORIA. DE. SAXONIBUS. PROPE. THIET-
MALLI. AN. DCC. LXXXIII. REPORTATA. NOBI-
LEM. POSITO. HOC. MONUMENTO
ILLUSTRAVIT

NOTÆ.

I. **S**ALTUS TEUTOBURGIENSIS.] Meminit hujus saltûs Tacitus lib. I. Ann. *Ductum indè agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: haud procul Teutoburgiensi saltu.* Quibus verbis satis designavit, quo loco situs sit, & ubinam inquirendus; nempe inter *desertum Sinedi, & Dethmoldiam Hornamque* oppida, ubi mons Zeuteberg antiquum nomen hodie retinet; cui descriptio Taciti, Velleii, ac Dionis de Variana clade testimonia conveniunt. Lipsius in Tacit. l. 2. Ann. n. 211. Reinccius in Poëtam Anonym. de Carol. M. lib. 1. Horriion l. 2. Panegy. Pad. c. 9. Althamerus in Tacit. de morib. Germ. Fallitur igitur Aventinus, qui in hist. Boiorum, *Teutoburgensem Taciti saltum cum silva Duisbergensti* in Clivia, vicina Rheno, & ab Amisii & Luppia fontibus longè remota confundit; atque ex hoc errore in alium lapsus, Varum in ea cum legionibus cæsum scripsit. Fallitur Joannes Tybius in antiq. Duisbergi, qui Aventino astipulatur. Nec refert, quòd ad saltum, qui pro vero *Teutoburgiensi* hic habetur, non videatur esse *Teutoburgium*, à quo tamen originem istius cognominis petere oportet, minimum autem *Duisburgum* à *Teutoburgio* sono vocis discrepet: sicuti enim *Duisburgum, Disspargum* Gregor. Turonensi dictum, celeberrima olim Francorum regia fuit; ita *Teutoburgium* antiquum id ipsum est oppidulum, quod postea *Thietmallum & Dethmoldia* dici coëptum, neque adhuc vetus suum nomen totum amisit. Cluver. l. 3. Germ. antiq. cap. 15. & 19. Dietmelle esse antiquum illud *Teutoburgium*, à quo Teutoburgiensis saltus cognomen accepit, ipsa hodierna appellatio manifestò indicat; quippe Diet idem esse nomen quod Theuth, jam dudum innumeris argumentis probatum habeo. Atque vulgare quidem fuit hoc tractu vocabulum Theut, locis impostum. Nam ab eodem dictus est antiquissimo nomine vicus ille, medio inter Luppia fontem & Theutomellum situ, *Zeutenmeyer*: item oppidulum *Diedenhillel* xv. millibus passuum ab Theutomello in orientem versus distitum. Cæterum apud Ptolemaum legitur *Germania locus, haud procul levâ Visurgis*

gisripá, Τειτοβόργιον, quod ego vocabulum ex situ & literarum ductu, corruptum esse iudico pro Τειτεβόργιον. Accedit Teutonicos montes à Tacito collocari, ubi extrema sunt Bructerorum; quæ sanè nemo requiret in Duisbergenſi saltu ad Ruram, ſed ad Amifii & Luppiaſ fontes. Forſan ab hoc antiquiore *Teutoburgio* Weſtphalico, in memoriam ejus, appellatum fuit *Teutoburgium* in Pannonia, ad confluentes Dravi & Iſtri, ubi hodie *Drasad* pagus, Teutonum, ut veriſimile, colonia, & quantum conjecturâ aſſequi licet, à Sicambriſ forſan condita. Laſius l. 12. comm. Reip. Rom. c. 6. Sicambros enim, ante emigrationem, finitimos Cheruſcis, ubi Dethmoldia, & latè in dioceſi Paderbornenſi habitâſſe, ex Dione ſuprà probatum.

2. LOCA VASTA.] Tum ob ſolitudinem, tum ob amplitudinem *Teutoburgiſis ſaltûs*, qui in dioceſi Paderbornenſi exſurgens, per Lippienſem, Ravensbergenſem, Oſnabrugenſem, Monaſterienſem, & Oldenburgenſem ditionem longiſſimo montium ſilvarumque tractu porrigitur. Vasta enim loca appellantur, quæ vel magnitudinis terminos excedunt, vel deſerta & ſolitaria ſunt, nec ſine horrore peragantur. Voſſius in etymolog. In eadem Paderbornenſi dioceſi occaſum verſùs conſpicitur *mons Lulli*, quem, dum vigeret potentiorum licentia, & facilis quavis de cauſa apud Majores bellandi rapiendique propriâ auctoritate libido, nobiliorum Weſtphalorum *Purgatorium*, ſeu pœnarum locum appellarunt. Nec longè hinc abeſt *mons Hunnorum*, in quo veterum caſtrorum veſtigia ac munita etiamnum apparent, ſimilia iis aggeribus, qui hodie dum prope *Brencken / Wevelsburg / Kerckborcken* pagos cernuntur, & *Hunnegraven / ſive Hunnorum* foſſæ, nuncupantur. Bollandus in addendis ad XXI. Januarii.

3. SISTE VIATOR ITER.] Vetus in monumentis, & frequens his verbis compellendi viatorem formula. Meretur hanc moram propter Vari cladem, & victoriam Caroli M. in Romana & Francica hiſtoria inclytus ſaltus.

4. HIC RAPTAS AQUILAS CLADIS MONUMENTA LATINÆ, &c.] Tacit. lib. 1. Annal. Florus lib. 4. cap. 12. alii que ſuprà citati.

5. VARI RELIQUIASQUE DUCIS.] Tacit. l. 1. Annal. *Haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiae Vari legionumque insepulta dicebantur; & locis glebosis calvae, seu crania hominum disiecta ossaque passim effodiuntur.* Hamelman. in genealogia Com. Lipp. Isaac. Pontanus l. 1. orig. Franc. c. 9.

6. EGIT ET HIC CELEBREM THIETMALLO TESTE TRIUMPHUM.] Celebrem hic triumphum Carolus M. egit; bellum enim illud non ducum operâ, ut pleraque alia, sed auspiciis & ducto suo gessit, aciem componendo, versandoque inter medios pugnantium conflictus, inde mox ingentem illam victoriam, innumerabili hostium multitudine interfectâ, reportavit. Eginhardus in vit. Caroli M. Astronomus in reb. gest. à Carol. M. apud Reuberum Anno 783. Vita Caroli M. à Pithæo edita, Annales Francici incerti, sed vetusti scriptoris apud eundem, Poëta Anonym. lib. 16. Anno 783. Adelmus Benedictinus in Annal. Reg. Franc. Anno 783. Annal. Francorum apud Canisium, Regino in chron. Ursperg. in chron. eodem anno.

Ex his omnium antiquissimus Eginhardus ita de hoc pralio scribit: *Hoc bellum licet per multum temporis spatium traberetur, ipse non amplius quàm bis acie conflixit; semel juxta montem, qui Olnegge dicitur in loco Thietmelle nominato, & iterum apud Alam fluvium; & hoc uno mense paucis quoque interpositis diebus. His duobus praeliis hostes adeò profligati ac devicti sunt, ut ulterius Regem neque provocare, neque venienti resistere, nisi aliquâ loci munitione defensi, auderent.* Vita Caroli M. apud Pithæum: *Iterum rebellant Saxones, & Dominus Rex Carolus super eos ad Teotmalli venit, ibi Saxones prae paraverunt se ad pugnam in campo; sed viriliter Domino Rege Carolo pugnantem Saxones terga vertunt, & Franci victores existunt: ceciditque ibi multitudo Saxonum, ita ut pauci fugâ evaserint.* Priusquam verò alterum praelium ad Halam inivit, Paderbornam Carolus victor venit. Adelmus: *Arriidente veris tempore, quom ad expeditionem Saxoniam se prae parâisset, nam de omnimoda eorum defectione perlatum fuerat, priusquam de memorata Theodonis villa se moveret, Hildigardis Regina uxor ejus decessit pridie cal. Martii, in vigilia ascensionis.* Regino: *Cujus funeri cum more solenni iusta per-*

per solveret, in Saxoniam, sicut disposuerat, duxit exercitum. Cumque Saxones in eo loco, qui Thietmelle vocatur, ad pugnam se prae-
parare cognovisset, ad eos summa celeritate contendit; commissosque cum
eis praelio, tanta eos caede prostravit, ut de innumerabili eorum multi-
tudine per pauci evasisse dicantur: cumque de loco praelii ad Padre-
brunnam se cum exercitu recepisset, atque ibi castris positus partem
exercitus, qua adhuc de Francia venire debuerat, opperiretur; audi-
vit Saxones in finibus Westphalorum Hasam ad hoc congregari, ut
ibi cum eo, si venisset, acie confligerent. Quia in Thietmellensi pugna
singularem Carolus M. Dei opem expertus fuerat, in ejus memoriam
facellum in monte Osnegg condidit, & utique à divino auxilio nomen
indidit. Pideritius in chron. Lippiens. Poëta Anonym. l. c.

*Sed tandem Carolus divino munere victor,
Caesis innumeris reliquos exinde fugavit.*

Chron. Tremon. apud Stangevol. lib. 2. Ann. Carolus Rex in monte,
ab antiquo Asneggi dicto, milliare à Lemgauu civitate distante, Sa-
xones usquequo rebelles, iteratò aggressus, illos ad internecionem occi-
dit, & transfugas dissipat: qua in pugna, manifestum ei divinum ad-
fuit auxilium, eapropter religione tactus, ne ingratus erga Deum re-
periretur, montem hunc divino cultui consecravit, montem sancti ad-
jutorii eum baptizando, atque Ecclesiam ibidem fundando, ubi poste-
ri multis saeculis, pia & ab antiquo usitata devotio, illinc peregrin-
antes divinum auxilium non raro senserunt. Crantzius lib. 2. Saxon.
c. 4. Ego montem accipio, in quo à memoria Caroli erecta est capella,
divini auxilii nominata, hoc referens posteris, quod propter caeleste pra-
sidium in eo missum, memoria ibi magni miraculi consecrata est. Lai-
ci vocant montem Sancti Adjutorii. Nomen Germanicum Sant
hülffe diutissimè mansit, senum sermonibus, ut Reineccius in not. ad
Poët. Anonym. haecenus conservatum, & fortè etiamnum manet;
Sacellum jacet desertum, imò funditus destructum. Cur verò idem
Reineccius, posteaquàm ab Hermanno Hamelmanno etiam vicum
Sant hülffe hodie dum in Diepholtano Comitatu haud procul Die-
pholdiâ arce extare didicisset, mutatâ priori sententiâ suâ, locum Thiet-
melle diversum ab oppido Diethmolde esse crediderit, causam meo ju-
dicio per exiguam habuit. Siquidem Diethmoldiensis victoria divinâ
ope

ope parta, uti facello, in Lippiensi Comitatu, *Sancti auxilii* olim nomen dedit; ita eodem anno ac mense, & paucis quidem diebus interjectis, alter de Saxonibus ad Hasam fluvium à Carolo M. deportatus triumphus, Diepholtano vico ac facello idem *divini auxilii* nomen potuit imponere; ut eò minùs fuerit necessè, antiquum Thietmali nomen Diethmoldiæ nostræ abrogare, quod ipsa Anno 1011. Ecclesiæ Paderbornensi donata, in diplomate S. Henrici etiam retinuit, ac meliùs quàm Diepholdia hodie exprimit. Ad Diepholdiæ quidem vicum Drebbenam postremam hanc victoriam contigisse perhibent Chronic. Brunswicense, & Saxonicum ms. Hermannus Hamelmannus in delineat. urbium Westphaliæ, Merian in topographia Westphal. & Justus Winckelmannus vir in primis eruditus: attamen alii memorabilem hanc pugnam eò loci pugnatam negant, qui longè ab Hasa flumine, prope quod dimicatum esse prodidère veteres, remotus est. Unde Bernardus Wittius in Chron. suo ms. hujus prælii locum Haselunæ assignat, oppido Hasæ fluvio incumbenti. Vero autem similius videri ait Henricus Turckius in Annal. mss. de inferiori Germania, uno milliari ab Osnabrugo, apud Hasam flumen, ubi incolæ celebrant Wallenhorstiam pagum, & Bocholtiam vicum, prope parthenonem Rullensem, Saxonum castris ac stativis nobilitatos, inter utrumque locum concurrissè exercitus, devictosque Saxones.

7. THIETMALLO.] Loco in Annal. Franciscis *Theotmelli*, *Thietmelle*, *Thiotmelli*, *Teotmala*, *Theotmallin*, *Theotmaldi*, *Teotmali*, *Thietmali* nuncupato, atque ob antiquitatem maximè claro; utpote cui nomen *Teutoburgium* olim fuit, quod Henricus Tybius in antiq. Duisburg affingit Duisburgo: at Thietmallo nostro debitum adhuc manet quoad priorem sui partem. Nam *Thiet* & *Theut* re eadem, solâ dialecto differunt, posterior verò pars, sive burgium *solita Germanicorum populorum municipii gentilitiaque appellatio*. Lazius lib. 12. cap. 6. in *Mallum* postea, incertum quo tempore, commutatum, seu quòd *Teut*, sive *Tuisconis signum* Germanis *mal*, ibidem esset, Piderit. p. 1. & 2. chron. Lipp. seu veriùs iudicii locus. *Mallus* enim & *mallum* iudicium seu placitum, in quo majora negotia à Comite finiebantur, Francis multisque aliis gentibus significavit: id quod nos etiam docet Zventeboldi Lotharingiæ Regis, Arnulfi Imperatoris filii

filii nothi, diploma, Abbatiae Werthinensi ad Ruram concessum. In nomine sanctae & individuae Trinitatis. Zventeboldus misericordiae Dei Rex. Comperiat omnium fidelium nostrorum praesentium & futurorum prudentia. qualiter fratres monasterii S. Liudgeri quod dicitur Werthina nostrae suggesserint dominationi. quatenus se ipsos & quae sua in nostro regno sunt. sub nostro patrocínio ac tuitio-
ne susciperemus & privilegia, quae Priores nostri pro tuitio-
ne contulerunt. nostri dignaremur praeccepti auctoritate firmare. Quorum suggestioni ob amorem Dei & interventum honorabilis Ratbodi Trevirorum Episcopi & Oddonis fidelis nostri libentissime annuentes. volumus ut sub nostro Mundiburdio res quascunque in nostro regno habent secure possideant. Donationem sive illius fisci quod dicitur Frimersheim. sive aliarum quarumque possessionum cum mancipiis & silvis. pratis. & omni integritate. ratam teneant & immobiliter stabilitam: Item concedimus eis. ut in omnibus mercatibus qui per Rhenum sunt à teloneis sint liberi. nec aliquid exigatur ubicunque ad suas utilitates indigent emere aut vendere. Item praecipimus ut nullus iudex publicus in eorum hominibus habeat ditionem. sed Advocatus eorum super eis iustitias agat. nec ad publicum MALLUM quisquam succlamationem faciat priusquam Advocatum eorum interpellaverit pro iustitia facienda. Et ut hac auctoritatis nostrae concessio firmiter in Dei nomine perseveret. manu propria eam firmavimus & anuli nostri impressione eam sigillari praecipimus. Signum Zventeboldi gloriosissimi Regis. Waltgerus Notarius ad vicem Ratpoti Archiepiscopi summique Cancellarii recognovit. Data v. idus Maii. Anno incarnat. dominicae DCCC. XCVIII. Indictione prima. anno vero Regis piissimi Zventeboldi III. actum Aquisgrani palatii. in Dei nomine feliciter amen. Hinc mallare in iudicium vocare, Mallobergium plebs, quae ad unum placitum convenire solet. Hieron. Bignolus in notis ad veteres formulas Marcolfi, Lindenbrog. in glossario, Goldastus in notis ad part. 1. tom. 1. veterum Germ. script. Plenae exemplis Salica, Alemannorum, Longobardorum & Ripuariorum leges, Capitula, & Capitulationes Caroli M. & Ludovici Pii, Capit. quae facta Sueff. Ann. 853. Comes convenientem locum consideret, & inveniet, ubi stationem

ad MALLUM tenendum constituat. Talem verò locum seu stationem Thietmalli fuisse, præter nomen, hoc diploma S. Henrici regis confirmat. In nomine sanctæ & individue Trinitatis. Henricus divinâ ordinante providentiâ Rex. Divina pietatis clementia quæ nos ad culmen regia majestatis perduxit ad hoc voluit regnare. ut ecclesiarum ordini firmando atque corroborando subveniamus. his autem maximè locis quæ ab antecessoribus nostris regibus imperatoribus fundata. sed jam peccatis exigentibus panè videbantur annullata. quapropter omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet ac futurorum industria notum esse volumus. qualiter nos divini amoris instinctu. pro remedio animæ nostræ seu parentum nostrorum. nec non & tertii Ottonis. bonæ memoriæ imperatoris. dilectæque conjugis nostræ. CUNIGUNDÆ. reginæ interventu. atque Meginoverc sanctæ Podrebronnensis ecclesiæ venerabilis episcopi rogatu. sibi. suæque sanctæ ecclesiæ à KAROLO MAGNO imperatore olim fundatæ. Nostris verò temporibus incendium passæ. In honore etiam sanctæ Dei genitricis semperque virginis MARIÆ. & Sancti KILIANI. martyris. LIBORIIQUE confessoris dedicatæ. comitatum quem Hahold comes dum vixit tenuit. situm scilicet in locis. Haverga. Limga. THIAMALLI. Aga. Patherga. Treveresga. Langaneka. Erpesfeld. Silbiki. Matfeld. Nihterga. Sinatfeld. Balleuan. propè Spriada. Gambiki. Gession. Seuwardeshufun. cum omni legalitate in proprium concedimus atque largimur per hanc nostram regalem paginam. eo videlicet rationis tenore. ut præfatus episcopus Meginoverc. sui que successores præscriptæ ecclesiæ præsidentes. dehinc liberam habeant potestatem de eodem comitatu. ejusque utilitatibus quicquid eis placuerit faciendi. ad eorum tamen utilitatem ecclesiæ. omnium videlicet inquietudine remotâ. Et ut hæc nostræ traditionis seu confirmationis auctoritas stabilis & inconvulsa omni habeatur tempore. hoc præceptum inde conscriptum manu propriâ firmare curavimus & sigillo nostro insigniri jussimus. Signum Domini Henrici Regis invictissimi Guntherius Cancellarius ad vicem Erkambaldi Archicappellani recognovi. Datum III. idus APRIL. Indictione. VIII. Anno dominicæ incarnationis millesimo XI^{mo}, Anno verò Domini secundi Henrici regnantis. VIII.

Actum

Actum Triburâ regiâ villâ. FELICITER AMEN. Cæterùm Thietmalle, veteri linguâ Theudisca, locum augustum & heroicum sonare monet Christophorus Browerus in notis ad vitam B. Meinwerci, qui lapidem quendam altaris, spectabilis magnitudinis, à B. Leone Papa consecratum, de ecclesia Thietmelle allatum, in crypta nova monasterii sui, in honore S. Stephani Protomartyris IV. Non. Januarii consecravit, & adorandas ejusdem Protomartyris reliquias, cum aliis multorum Sanctorum in eoreposuit. Auctor vitæ B. Meinwerci. Thietmalle hodiè Dethmoldia vocatur, primarium Comitum Lippiensium domicilium, qui Episcoporum & Principum Paderbornensium beneficio, seu feudi nomine, hunc locum, aliaque oppida, arces & pagos obtinent. Unde hallucinari colliges Bollandum ad xxviii. Januarii, in Notis ad vitam Caroli M. Thietmallum in dioecesi Osnabrugensi collocantem.

8. SÆPIUS HIC HOSTEM.] Sextâ Caroli M. in Saxoniam expeditione, Dethmoldiensis victoria contigit. Anno 786. quatuordecim ejus prælia numerabantur. Fabr. l. 4. orig. Saxon. nec tamen belli adhuc finis: quò plures tam ex nobilitate Francorum, quàm Saxonum, & functi summis honoribus viri, consumpti sunt; tandemque anno tricesimo tertio finitum est. Eginhard in vita Caroli M. Locum confecti hujus belli, qui Salz ad Salam dicitur, acceptum ferimus Poëtæ Anonymo, qui verisimiliter fuit Paderbornensis; nam Annal. Franc. Regino, Adelmus & alii, ut rem totam suppressere? Nec Eginhardus, quem auctor citat, in vita Caroli M. πάντα πρὸ πάντων habet. Ut eundem auctorem ex alio Eginhardi opere de gestis Saxonum pleaque mutuatum suspicetur Rein. Reineccius in not. ad Poëtam Anonym. ad An. DCCC. III. Sed audiamus ipsùm Poëtam:

*Nobilis hic annus longi certamina belli
Tandem Saxones inter Francosque peracti,
Firmo perpetuæ conclusit fœdere pacis.
Augustus pius ad Sedem SALZ nomine dictam
Venerat, &c.*

9. CONTUDIT ILLE SEMEL, &c.] Clade scil. Varianâ, quâ factum est, ut Germania mox magis turpiter amissa sit, quàm gloriose acquisita, atque imperium, quod in litore Oceani non steterat, in r pa

Rheni fluminis staret. Flor. l. 4. c. 12. nec stabilem deinceps Romani ad Luppianam & Visurgim figere pedem potuerunt.

10. OSNEGGUM FRANCIS.] Eginhard. in vita Caroli: *Semel juxta montem, qui Osnegge dicitur, in loco Tietmelle nominato.* Crantz. l. 2. Sax. c. 4. recitatis his verbis, mox subdidit: *ita scribunt Galli proprietatem lingua non tenentes.* Atqui Eginhardus Germanus fuit, rectiusque montis nomen, quod Crantzius *Asneggi* vocat, expressit: ita enim scriptum legitur in diplomate Caroli M. de quodam nemore in silvâ *Osning*, Wihoni Osnabrug. Episcopo in perpetuum proprietatis usum donato, quod infra ex autographo fideliter descriptum leges. Ottonis M. An. 965. de eodem apud Ertwinum in Chron. Osnab. & S. Heinrici literis, in quibus An. 1002. regni sui I. *Incendio Paderbrunnensis Ecclesie miserabili condolens, & petitioni fidelis sui Retharii venerabilis Episcopi annuens, in supplementum Ecclesie, in jus concessit, & per regale preceptum corroboravit, forestum, quod incipit de Luthera flumine, & tendit per Osning & Sinidi usque in viam, quae ducit ad Horihusam.* Præterea in literis An. 1153. & 1338. datis mentio fit silvæ *Osnine*, prope quam prædium *Kiveninchusen* dictum, & *Montanorum*, quæ *Osnine* appellantur, & Gobelinus Persona in Comod. ætat. 6. cap. 85. pag. 276. partem illam silvæ Teutoburgiensis, quæ inter Drigenbergam, præcipuum transmontanæ dioecesis castrum, & Paderbornam jacet, pariter *Osing* circa annum 1398. nuncupat. Fuit igitur *Osnegge*, *Osning*, *Osnine*, *Osing* nomen ejusdem saltus, quem *Teutoburgensem* Tacitus vocavit, & non pauca, nec obscura antiqui nominis vestigia, tum in tractu vicino Osnabrugæ, forsitan prius *Osninebruchteria*. Moller. in descript. Rheni lib. 5. tum prope Dethmoldiam alibi que supersunt. Nam vallis, quâ illuc ex *Sinedi* deserto itur, *Ossenthal* / quasi *Osninthal*, jugum seu cacumen montis Dethmoldiensis *Egge* / ubi Lippiensis silva desinit, campi *Ossenkempe* / velut *Osninkempe*, hodieque vocantur. Idem Teutoburgiensis silvæ tractus in diplomate Ottonis III. anno MI. & Henrici Sancti anno MIII. quæ infra in monumento Sendæ leges, *Ardenna* appellari videtur, *de Foresto quod incipit de Delhina flumine & tendit per Ardennam, & Sinede usque in viam, quæ ducit ad Herisam.* In Henriciano eadem verba, præterquam quod *Sinedi*, *Herisi* & *Delhina*

in eo legimus. Ceterum *Dellina* seu *Delbna* hodie *Dalst* dicitur, & fines diocesis Paderbornensis in *Stuckenbrost* præterfluit. *Ardenna Celtis silva est, & plures eo nomine in Gallia silva.* Bucherius in Belg. Rom. lib. v. cap. CH. n. 8.

II. An. DCCLXXXIII.] Annales Francici apud Pithæum, Astronomus apud Reub. Regino in Chron. Poëta Anonym. lib. I. Annales Canisiani, ita habent: *Rex Carolus iter fecit per partes Saxonia, eò quod Saxones rebellarent, & cum paucis Francis ad Theotvaldi per-*

venit, ibi Saxones preparaverunt pugnam in campo, &c.

Theotvaldi, ait, quasi Teutenberg, seu Teutoburgiensem saltum denotaret.

